תלמוד בבלי · אחרונים · קרן לדוד

קרן לדוד על נדה

רבי דוד כהן־סקלי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרן לדוד על נדה

רבי דוד כהן־סקלי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרן-לדוד-על-נדה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף לג: 4
דף מו: **מז**. 5
דף מ. 6
דף נב: 7
דף נח: **נט**. 8
דף נט: 9
דף סה: 9
דף לג. 10
קרן לדוד על נדה 11
דף לג: 11
דף מו: מז. 12
דף מ. 13
דף נב: 14
דף נח: נט. 15
דף נט: 15
דף סה: 16
(לעיל) דף לג. 17

דף לג:

ת"ר מעשה בצדוקי אחד שספר עם כהן גדול בשוק ונתזה צנורא מפיו ונפלה לכהן גדול על בגדיו והוריקו פניו של כ"ג וקדם אצל אשתו אמרה לו אע"פ שנשי צדוקים הן מתיראות מן הפרושין ומראות דם לחכמים וכו'. מכאן תמיה לי טובא על רבינו שמשון בפירושו על פרק קמא דכלים משנה ג' ד"ה משכב התחתון כעליון באו"ד. וצריך לדקדק בבועל נדה אם יש לו מעיינות או לא ואם מטמא אדם לטמא בגדים במגע ובמשא וכו' ע"ש. והביאו הרב משנה למלך בהלכות מטמאי משכב ומושב בפרק שלישי הלכה א' עיין שם שכתב וז"ל. והנראה אצלי שהספק הוא משום דע"כ לא אמרינן דאין בועל נדה עושה אב אלא בטומאה שאינה יוצאה מגופו דומיה דמשכב. אבל בטומאה יוצאת מגופו לא ילפינן ממשכב. פש גבן הקישא וכשם שנדה עושה המעיינות אב ה"נ בועל נדה או דלמה לא יעשה בועל נדה אב ויהיו מעיינותיו כמשקין. שנוגע בהן וכשאר הטמאים. וכמ"ש בהלכות אבות הטומאה וכו'. ור"ל שכיון שאינם אב אינם מטמאים אדם וכלים ע"ש והרי מכאן מוכח שיש לו מעיינות שמטמאין הבגדים מחמת רוק פיו שנתז על בגדי כ"ג. ועי' פי' רש"י ד"ה והוריקו פניו שכתב וז"ל חרה לו שנטמאו בגדיו וקדם כ"ג אצל אשתו של צדוקי לשואלה אם השלימה לדם ירוק או לא ע"ש. ועי' עוד בתוספות סוף ד"ה ותיפוק ליה משום צינורא שכתבו וז"ל ועוד דגבי צדוקי דהכא דפריך תיפוק ליה משום צינורא דע"ה. פירוש ומה הרויח במה שקדם אצל אשתו. והא אם בועל נדה הוא. נטמא הוא ובגדיו כנושה רוקו של זב וכו' הרי פשיטא להו שרוקו של בועל נדה מטמא כרוקו של זב אע"פ שאין להקשות מהתוס' על הר"ש משום דגברא אגברא קא רמית. מ"מ הש"ס מוכיח כן ואפשר דסובר ר"ש ז"ל דמכאן אין לה להוכיח שבועל נדה עושה מעיינות דיש לומר דהא דח"ש ש לרוק דשמא דבועל נדה הוא לא משום מעיינות אתי עלה אלא משום דבועל נדה טמא מדאוריית' ותהי נדתה עליו וצינורא דידיה טמא משום טומאת משקין שנגעו בטומאה שמטמאין כלי מדרבנן וכמו שכתבו התוספות בסוף ד"ה ותיפיק ליה וז"ל האי משום צינורא דע"ה לא נטמא אלא הבגד לחוד משום משקה שמטמא כלי מדרבנן ע"כ ע"ש והוא מגזירת יח' דברים וק"ל ובהכי אתי שפיר פרכת הש"ס דפריך ותיפוק ליה משום צינורא דע"ה שהוא דרבנן דגם בועל נדה צינורא דידיה אינו אלא מדרבנן כמ"ש ודוק':

דף מו: מז.

בש"ס עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה חייבת בחלה וכו' דברי ר"מ ורבי יהודה וכו' ופירש רש"י ד"ה חייבת בחלה ולא אמרינן דתרומה פוטרת לה ואע"ג דתרומה אינה חייבת בחלה. מדומע חייב בחלה מ"ט דדימוע דרבנן הוא דמדאוריית' חד בתרי בטיל דכתיב אחרי רבים להטות ורבנן הוא דאצרוך אחד ומאה וכו' ע"ש וכן היא דעת ריב"א כמ"ש התוספות ד"ה אתי דמוע וכו' ע"ש:

ונראה לי דלפי מאי דאית' בפסחים כ"ט דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל איסורין שבתורה בעינן במשהו כרבי יהודה וגזר חמץ בזמנו שלא במינו במשהו אטו מינו ע"ש ומדגזר הא אטו הא מוכח דסבר דהא דאין ביטול למינו הוא מן התורה וכן איתא בהדיא במסכת חולין צ"ה ע"ב ובמנחות כ"ב ע"א ע"ש. וא"כ איך קאמר רש"י והתוספות דמדאורייתא חד בתרי בטיל וכו'.

ונראה לי דכלל דכיילי רב ושמואל אינו אלא בדבר שגופו איסור כגון חלב ודם וערלה וכלאי הכרם וכיוצא בזה הוא. דכיילי לן הני כללי אבל בתרומה דהיא גופה היתר שהפירות של היתר נינהו אלא מצד דקרא עליהם שם תרומה נתקדשו ונאסרו לזרים ונאכלין לכהנים קדושי עליון. בזה לא נאמרו הני כללי ודינם מן התורה חד בתרי בטיל כמ"ש רש"י והתוספות והכא בעיסה שנדמעה ולא היה שם בחולין מאה ואחד שנקרא דימוע ונאסרה לזרים וכן בעיסה שנתחמצה בשאור של תרומה דקימ"ל שאפילו באלף לא בטיל דלשון שנתחמצה כך מוכח שהיה בו בשאור כדי לחמץ שבזה קימ"ל שאפי' באלף לא בטיל כדפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ששה עשר מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב' וז"ל כיצד שאור של חיטין של תרומה שנפל לתוך. עיסת חיטין של חולין ויש בו כדי לחמץ הרי העיסה כולה מדומע' ואע"פ שהשאור אחד מאלף וכו' ע"ש מ"מ לענין חיוב חלה אין להקיל בה דנהי שהשאור של תרומה לא יתבטל ואסירה לזרים מ"מ החולין עדין חולין נינהו ובחיובם קיימי דמי מבטל חיובייהו דאלו היה רוב תרומה יכול להיות שיתבטל חיובייהו אבל במיעוט תרומה לא פקע חיובייהו ולכך סברי ר"מ ור' יהודה שחייבת בחלה.

ונראה לו דלסברת ר"מ ור"י דאזלי בחיוב חלה בתר דין תורה דחד בתרי בטיל א"כ הכא מיירי אפי' בחולין דלית בהו שיעור חלה אלא בנפילת תרומה לתוכם אז נשלם להם שיעור חלה ודעת ר"מ ור"י לחיובי בחלה שכיון דקי"ל אחרי רבים להטות א"כ חלק התרומה מצטריף עם החולין להשלים השיעור וחייב בחלה כנ"ל.

וחפשתי ומצאתי כדברי אלו ב"ר שמשון במסכת חלה פרק ראשון משנה ד' וז"ל ד"ה והמדומע ומשמע בירושלמי במסקנה דמדומע דפטור מן החלה היינו כשאין מן החולין חמשה רבעים דאם נתערב סאה תרומה בצ"ט של חולין ולקח מהן ה' רבעים קמח וגלגלן נמצא אחד ממאה שבהם תרומה ולכך פטורה מן החלה אבל אם אחר שתסיר אחד ממאה נשתיירו עדין ה' רבעים לפי חשבון תרומה שנתערבה חייבת בחלה ע"כ ע"ש. ושם קאי לתנא דסובר החלה בזמן הזה דרבנן שהוא רבי יוסי ורבי שמעון ע"ש הרי הר"ש דמוקי לפלוגתייהו באין בה שיעור אלא ע"י חלק תרומה שנפל בה.

אבל מלשון התוספות כאן בד"ה אתי דימוע דרבנן שכתבו באותו דיבור וז"ל אבל מה שגם החולין נחשבו כתרומה ליפטר מן החלה כאילו הם תרומה זה אינו אלא מדרבנן ע"ש. משמע דלית להו פירוש זה של הר"ש שהביא מן הירושלמי. דאי סברי הכי היכן משמע להו מכאן שחולין נעשו כתרומ' ליפטר אפי' מדרבנ' הא לא מיירי הכא אלא באין בחולין שיעור בפ"ע אלא ודאי התוספות לא אזלי בשיטה זו ובאמת משמעות הש"ס דקאמר אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן לשון ומפקע חלה משמע דגם דיש שיעור בחולין בחיוב חלה אתי דמוע ומפקע ליה. וכן משמע ג"כ מהרמב"ם ז"ל הלכות בכורים בפרק ששי הלכה ד' שסתם וכתב וז"ל אבל המדומע פטור מן החלה וכו' ולא חילק בזה. משמע דבכל גוונא מיירי אפי' אית בחולין שיעור חלה בפ"ע ונראה שטעמייהו משום דגזירת הכתוב היא דתרימו כתיב ולא שכבר נתרמה ואלו החולין שנתערב בהם חלק מן התרומה וכשתורם הרי הוא תורם ממה שנתרם כבר וקרינן בה תרומה כתיב ולא שכבר נתרמה ודו"ק.

דף מ.

אמר רב אסי שונין כלי חרס שיעורו בכונס משקה ופירש רש"י שונין הלכה למשה מסיני ע"כ ועי' שבת צו' ע"א שפירש שונין התנאים שונין בבריית' ע"כ וכן פירש בחגיגה כ"ה ע"א שונין התנאים בבריית' ע"ש. ונ"ל שבודאי פירוש שונין בכ"מ הכי הוא דתנאים שונין בבריית' אלא דכאן הוסיף לפרש דמאי דשונין הכי הלכה למשה מסיני היא ולכאורה יש לומ' שגם ההיא דחגיגה ג"כ דנקט הש"ס שונין הכי הוא דהלכה מסיני היא אלא שפירש רש"י במקום אחד והכי אתה ק' בכל המקומות דקאמ' הכי. אלא דלפי זה נסתר תרוצינו שתרצנו על קושיתינו בספרי הקטן קרית חנה דוד סי' יט' ע"ש אלא יש לדחות שלא כתב רש"י שהלכה מסיני היא אלא בהא דמסכת נדה וטעמא משום דקאמר רב

אסי שיעורו בכונס משקה וכו' דכיון דנקט בלישניה שיעור הוא הלכה מסיני דקימ"ל שיעורין ומחיצין הלכה למשה מסיני הם וק"ל.

דף נב:

מתני' הרואה כתם וכו' וחוששת משום זוב וכו' עי' פירוש להרמב"ם ז"ל שפירש וז"ל הצריך לענייננו ואמרינן מאן חכמים ר' חנינא ב"א שאמר שכתם א' לא תחוש לו משום זוב ואפי' היה בתכלית הגודל אלא אם לבשה שלשה בגדים בדוקים וכו' או שנמצאו ג' כתמים בבגד אחד בתנאי שיעמוד עליה זה הבגד שני ימים ותמצא ביום השלישי כתמים. ואז תהיה ספק זבה וכו' ע"ש שדרך השני הוא תמוה במה שכתב או שלשה כתמים בבגד אחד דהיינו בשלשה מקומות בזה מודה ר' חנינא ב"א שתהא ספק זבה. והרי בש"ס מבואר להדיא דאמר להו ר' חנינא ב"א לדידי ב"ג חלוקות אין בשלשה מקומות לא ע"ש.

ולכאורה היה נראה לי להגיה בדבריו כך ותמצא בכל יום מג' כתמים ור"ל דבכל יום ויום משלשה ימים כתמים דהיינו כתם אחד בכל יום. אלא שא"כ צריך להגיה ג"כ קודם לזה כך שיעמוד עניה זה הבגד ג' ימים:

ולכך נראה לומ' מסלה חדשה בזה בדרך הש"ס שהרמב"ם ז"ל יש לו שיטה אחרת בפירוש הסוגייא דלא כפירוש רש"י ז"ל וכך הוא פירושא אמר רבא בהא זכנהו ר' חנינא ב"א לרבנן וזכנהו ר"ל נתן להם זכות לרבנן והודה להם ולא עמד בסברתו בזה אלא שחזר מסברתו והודה לדבריהם. והוכיח זה ממה שמצא בבית מדרשו שהשיב ר' חנינא ב"א לרבנן ואמר להם מאי שנא פחות מג' וכו' ורבנן כיון דאיכא לפלוגי וכו' לא תלינן ור' חנינא ב"א ג' גריסין במקום אחד וכו' הא אמרת בג' חלוקות אין בג' מקומות לא. כל זה מדברי רבא שמביא הוכתה לדבריו שאמ' בהא זכנהו ר' חנינא לרבנן והביא ראיה שבהא דהיינו בג' מקומות בחלוק אחד הודה ר' חנינא לדבריהם וההוכחה ממה שהשיב ר' חנינא לרבנן מאי שנא וכו' ג' גריסין במקום אחד נמי וכו' וכך היא הוכחתו דפריך רבה על בריית' זו ור' חנינא ב"א ג' גריסין במקום אחד וכו' הא אמרת בג' חלוקות אין בג' מקומות לא. אלא ודאי בהא דהיינו בג' מקומות מדלא השיב על זה. שמעינן מינה שזכה לרבנן בזה וחזר בו מדבריו והודה לדבריהם בהא זהו הוכחה רבה. ובא רעיהו וחקרו דהיינו תלמודא ודחי הוכחה רבא וקאמר שאין זה הוכחה מדבריו. דלדבריהם דקאמר להו. לדידי וכו' כך הוא סגנון השיטה בש"ס וא"כ דברי הרמב"ם הם לשיטת

רבא שסובר דר' חנינא מודה בג' מקומות בחלוק אחד כדפשיטא ליה לרבא ולא כדחיית הש"ס כן נראה לי ליישב הגם שהוא נראה דכך רחוק מצינו שקרא ה' שלום לרחוק.

דף נח: נט.

עד כמה היא תולה אמר רב הונא וכו' מתיבי היו עליה טיפי דמים למטה וטיפי וכו' עי' פירוש דפירש שהתיובתא היא לרב הונא ולפירוש התוספות דתיובתא לרב חסדא עי' פירושם ז"ל:

ותמיהא לי טובא דאמאי הש"ס מהדר אפרכי מבריית' הזאת דנאמרה בלשונה שיכולה להתפרש בתרי גווני כדעת המקשה וכדעת המתרץ. ושביק ברייתא לעיל נב' ע"ב שמפורש בה בהדיא בפה מלא דשיעור הכתם להחמיר כגריס ועוד כרב חסדא ותיובתא לרב הונא והכי איתא לעיל ת"ר הרואה כתם אם יש בו כדי לחלק ג' גריסין שהן כגריס ועוד חוששת וכו' ותקשי לרב הונא דסובר כגריס כיותר מגריס. וכן נמי איתא לעיל יד' עא' בבריית' בהדיא דבין לרבי בין לר' חייא כולם מודים דצריך כגריס ועוד ע"ש:

והנה לפי פירוש התוספות בד"ה היו בה טיפי דמים דפירשו דקושית מתיבי היא לרב חסדא וסייעתא לרב הונא אפשר ליישב דמשום הכי לא פריך לרב הונא מברייתות דלעיל משום דידע המקשה האי ברייתא דטיפי דמים דפשטא דידה דבכגריס טמאה וכרב הונא וא"כ רב הונא לא תקשי ליה מברייתות דלעיל דאמר לך רב הונא אנא דאמרי כהאי תנא דטיפי דמים. אבל כד דייקת נראה שאין לתרץ הכי דא"כ גם לרב חסדא לא תיקשי ליה מברייתא דטיפי דמים דאמר לך רב חסדא אנא דאמרי כתנא דלעיל נב':

לכן נראה לי ליישב ולומ' דרב הונא לא תיקשי ליה מברייתות דלעיל דאמר לך רב הונא אנא לא אמרי דכגריס כיותר מגריס אלא לר' חנינא ב"א שנתן שיעור במתני' ואמר עד כגריס של פול ולא אמר ועוד שכיון דלא אמר ועוד כונתו להחמיר כדקימ"ל דכל שיעורין להחמיר אבל אין הכי נמי דיש תנא דסובר כגריס כפחות מגריס ולכך בעי ועוד דכמו דיש תנא דסובר עד שיעור תורמוס שהם חכמים דרשב"ג דסברי כן כדקאמר הש"ס לעיל אליבייהו כך נמי יש שסובר דבעינן כגריס ועוד אבל מברייתא דטיפי דמים דקתני שיעור עד כגריס כלשון ר"ח בן אנטיגנים משמע דבריית' זו ר' חנינא ב"א היא ולכך פריך מינה לרב הונא לפירוש רש"י ולרב חסדא לפירוש התוספות וק"ל.

דף נט:

שם מתני' עד שהוא נתון תחת דבר וכו' עגול טהור וכו' ז"ל כבר ידעת שעד וכו' אמנם אם הוא עגול אין זה מקנוחה. ות"ק אומ' ואולי הוטף על העד טפה לבד והלכה וכו' ע"ש נראה שרוצה לומר שת"ק סובר הגם שהוא עגול אין זו הוכחה כל כך שלא היה ממכה משום דהו"ל לימצא משוך שהוא דרך קינוח שת"ק סבר שאין זו הוכחה דאפשר דהוטף ממכה דרך הטוף טפה לבד על העד טפה אחת לבד ונבלעת במקומה ולא בדרך קנוח וכיון שהיה בין ירכותיה קרוב הדבר שמשם קבל העד הדמים האלו זה כתבנו להסביר דבריו לת"ק. אלא שקשה שלפ"ז ת"ק בא להחמיר ור"א ב"צ בא להקל ובתלמודא איתא להפך דקאמר תלמודא דר"א ב"צ סבר אי משוך אפי' בכל שהוא ות"ק בעי כדי לצרף לכשיעור והכי מסיק תלמודא וצ"ע.

דף סה:

רש"י בד"ה מתוך ארבעה לילות ע"ש, ד"ה ושאר ראיות ע"ש הכלל לפירוש רש"י ז"ל הוא דבתוך זמן לכל אחד כדאית ליה. אפילו אינה שופעת ונשתנו דמיה תלינן בדם בתולים בין לב"ש בין לבית הלל. ולאחר זמן נמי אם היא שופעת מתוך הזמן לאחר זמן לכל אחד כדאית ליה אם לא נשתנו דמיה לכ"ע טהורה דתלינן בדם בתולים כל זמן ששופעת ולא נשתנו דמיה אבל אם נשתנו אליבא דכ"ע טמאה. ואם אינה שופעת מתוך זמן ללאחר זמן כל אחד כדאית ליה לכ"ע כמי טמאה אפי' לא נשתנה מראה דמיה כיון שעבר זמן שנתנו לה חכמים.

וא"כ בקטנה לאחר ד' לילות ועדיין לא חייתה המכה שלבית שמאי כבר עבר זמנה מיד לאחר ד' לילות אם שופעת ולא נשתנה טהורה אבל אם נשתנו דמיה או אינה שופעת אפילו לא נשתנו דמיה כשראת אחר כך אפילו מחמת תשמיש טמאה כיון שכבר עבר זמנה. ולב"ה מטהרי בתרווייהו אפי' באינה שופעת ונשתנה מראה דמיה כשחזרה וראתה אפילו הכי טהורה היא כיון שהוא בתוך זמנה שעדיין לא חייתה המכה.

ור"מ סובר בקטנה ושופעת מתוך ד' לילות לאתר ד' ועדין לא חייתה המכה או בנערה מתוך יום אחד ע"ס ד' לילות סובר כב"ש אם נשתנה הדם טמאה ואם לא נשתנה טהורה כדעת ב"ש לגמרי. ובאינה שופעת הוא הכריע ביניהם שאם לא נשתנו דמיה טהורה כדעת ב"ה. ואם נשתנו דמיה סובר כדעת ב"ש דלא נתנו לא ד' ימים או יום אחד אבל לב"ה אפילו נשתנו דמיה טהורה כיון שעדין לא עבר זמן שנתנו לה וק"ל.

ולדעת ר"י בעל התוספות עי' תוספות ד"ה וכולן ששופעות ובאות מתוך ד' לילות וכו' כלל הדברים כך הוא דבין בשופעת מכל לילה מארבעה לילות מלילו ליומו לב"ש בקטנה ולב"ה מכל הלילות שעדין לא חייתה המכה ליומייהו שבנתיים וכ"ש לימים שלאחר הזמן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אם נשתנו מראה דמיה טמאה. וכ"ש באינה שופעת שאם נשתנו דמיה שטמאה. ואם היו מראה דמיה בתוך הזמן דמי בתולים ושופעת בדמים אלו מתוך הזמן הנ"ז לאחר הזמן לכל אחד כדאית ליה ולא נשתנו אליבא דכ"ע טהורה. ואם מתחלה היו דמיה דמים לדמי נדה סובר ר"מ דבתוך הזמן לכל אחד כדאית ליה אפילו לב"ש טהורין ולאחר זמן דהיינו שהיתה שופעת מתוך הזמן לאחר זמן ועדיין לא חייתה המכה סובר ר"מ בזה כב"ש שלא נתנו לה אלא ארבעה ימים ומשם ואילך לא התירו מראה דם נדה ולהכי טמאה. אבל לב"ה כיון שעדין לא חייתה המכה. או מיום אחד לתוך ד' ימים דנערה שעדין לא ראתה אפילו מראה דם כמראה דם נדה טהורה. ולא התירו ב"ש אליבא דר"מ בלא נשתנה אם שופעת מתוך הזמן לאחר זמן אלא בהייתה שופעת מתחלה מראה דם בתולים לפיכך צריך לבדוק אם נשתנה. אבל בהיה מתחלה מראה דם נדה לא הותר אלא תוך זמן ומשמע מתוך פירושם דלבית הלל נמי אליבא דר"מ אם עבר הזמן כגון בנערה שנתנו לה ד' ימים והיה מתחילה מראם נדה ושופעת מתוך ד' לאחר ארבעה במראה דם נדה טמאה לב"ה נמי אליבא דר"מ. אבל חכ' פליגי עליה דר"מ וסברי דכל מראה דם א' הוא. להכי בין לב"ש בין לב"ה אפילו היה מראה דם נדה בתחילה ושופעת מתוך הזמן ללאחר הזמן ממראה דם נדה כיון שלא נשתנה ממה שהיה מתחילה טהורה היא אליבא דכ"ע לכל אחד כדאית ליה.

דף לג.

לעיל ד"ה והנשא כתיב חסר ויו' תימא דבמסורת הוא מלא מיהו מצינו שהמסורת הוא חולק על הש"ס במסכת שבת כ"ה ע"ב גבי בני עלי מעבירם כתיב ובמקראות שלנו כתוב מעבירים מלא עכ"ל. ועי' להרב ב"י ז"ל ביו"ד סוף סי' ער"ה שהביא לנו תשובת הרשב"ה ז"ל שכתב וז"ל. דע כי כמו שנחלקו בן אשר ובן נפתלי בכמה מקומות מצאתי שנחלקו במלות מערבאי ואדנחאי. שכן אמרו בגמרא פלגשם כתיב. ובספרינו כתוב מלא. וכן בכמה מקומות. ויהי ביום כלות משה דבספרים כלות מלא. ורבותנו אמרו במדרש נשא דכלת כתיב ע"ש [וכן אמרו בזוהר] ועי' תשובת מוהר"י הלוי כלל ה' סי' לז' וז"ל תוך תשובתה הנ"ז וכבר ידעת שהספרים שלנו הוא על סדר הרמב"ם שהוא עפ"י מה שמצא במצרים בספר אחד ישן שהוא מוגה ומתוקן על פי בן אשר. וכו' ע"ש מה שהאריך

והרחיב הדבור בזה ועי' להרב אבן ספיר בדברים עתיקים דף טו' ע"ש בהגה בסוף הדף ד"ה הלשון הזה וכו' ועי' במקראות גדולות בהקדמת המעתיק לספר בראשית שנשא ונתן בזה כדת של תורה ע"ש ויטב לך ותרווה צמאונך הוי כל צמא לכו למים ים תורה וים תלמוד עש"ב.

הערת העורך, משום מה הובא כל החידושים מחדש שוב, עם שינויים קטנים מאוד.

הבאתי את הכל כמו שהוא הי' בדפוס לפניי.

קרן לדוד על נדה

סקלי, דוד בן משה

דף לג:

ת"ר מעשה בצדוקי אחד שספר עם כהן גדול בשוק ונתזה צנורא מפיו ונפלה לכהן גדול על בגדיו והוריקו פניו של כ"ג וקדם אצל אשתו אמרה לו אע"פ שנשי צדוקים הן מתיראות מן הפרושין ומראות דם לחכמים וכו' מכאן תמיה לי טובא על רבינו שמשון בפירושו על פרק קמא דכלים משנה ג' ד"ה משכב התחתון כעליון באו"ד וצריך לדקדק בבועל נדה אם יש לו מעיינות או לא ואם מטמא אדם לטמא בגדים במגע ובמשא וכו' ע"ש והביאו הרב משנה למלך בהלכות מטמאי משכב ומושב בפרק ג' הלכה א' ע"ש שכתב וז"ל והנראה אצלי שהספק הוא משום דע"כ לא אמרינן דאין בועל נדה עושה אב אלא בטומאה שאינה יוצאה מגופו דומיא דמשכב. אבל בטומאה יוצאת, מגופו לא ילפינן ממשכב. פש גבן הקישא וכשם שנדה עושה המעיינות אב הכי נמי בועל נדה. או דילמה לעולם לא יעשה בועל נדה אב. ויהיו מעיינותיו כמשקין שנוגע בהן וכשאר הטמאים וכמ"ש בהלכות אבות הטומאה וכו' ור"ל שכיון שאינן אב אינם מטמאין אדם וכלים ע"ש והרי מכאן מוכח שיש לו מעיינות שמטמאין הבגדים מחמת רוק פיו שנתז על בגדי כ"ג ועי' פירוש רש"י ד"ה והוריקו פניו שכתב וז"ל חרה לי שנטמאו בגדיו וקדם כהן גדול אצל אשתו של צדוקי לשואלה אם השלימה לדם ירוק או לא ע"ש ועי' עוד בתוס' סוף ד"ה ותיפוק ליה משום צנורא שכתבו וז"ל ועוד דגבי צדוקי דהכא דפריך תיפוק ליה משום צינורא דע"ה פירוש ומה הרויח במה שקדם אצל אשתו. והא אם בועל נדה הוא. נטמא הוא ובגדיו כנושא רוקו של זב וכו' הרי פשיטא להו שרוקו של בועל נדה מטמא כרוקו של זב אע"פ שאין להקשות מהתוס' על הרש' משום דגברא. אגברא קא רמית מ"מ השס' מוכיח כן. ואפשר דסובר ר"ש ז"ל דמכאן אין להוכיח שבועל נדה עושה מעיינות דיש לומר דהא דחשש לרוק דשמא דבועל נדה הוא לא משום מעיינות

אתי עלה אלא משום דבועל נדה טמא מדאורייתא ותהי נדתה עליו וצינורא דידיה טמא משום טומאת משקין שנגעו בטומאה שמטמאין כלי מדרבנן וכמו שכתבו התוס' בסוף דה' ותיפוק ליה וז"ל ואי משום צינורא דע"ה לא נטמא אלא הבגד לחוד משום משקה שמטמא כלי מדרבנן ע"כ. ע"ש והוא מגזירת יח' דברים וק"ל ובהכי אתי שפיר פרכת הש"ס דפריך ותיפוק ליה משום צינורא דע"ה שהוא דרבנן דגם בועל נדה צינורא דידיה אינו אלא מדרבנן כמ"ש ודו"ק:

דף מו: מז.

בש"ס בש"ס עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה חייבת בחלה וכו' דברי ר"מ ורבי יהודה וכו' ופירש רש"י ד"ה חייבת בחלה ולא אמרינן דתרומה פוטרת לה ואע"ג דתרומה אינה חייבת בחלה מדומע חייב בחלה מ"ט דדימוע דרבנן הוא דמאורייתא חד בתרי בטיל דכתיב אחרי רבים להטות ורבנן הוא דאצרוך אחד ומאה וכו' ע"ש וכן היא דעת ריב"א כמ"ש התוספות ד"ה אתי דמוע' וכו' ע"ש. ונראה לי דלפי מאי דאית בפסחים כ"ט דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה בעינן במשהו כרבי יהודה וגזר חמץ בזמנו שלא במינו במשהו אטו מינו ע"ש ומדגזר הא אטו הא מוכח דסבר דהא דאין ביטול למינו הוא מן התורה וכן איתא בהדיא במסכת חולין צ"ה ע"ב ובמנחות כ"ב ע"א ע"ש. וא"כ איך קאמר רש"י והתוספות דמאורייתא חד בתרי בטל וכו'. ונראה לי דכיילי רב ושמואל אינו אלא בדבר שגופו איסור כגון חלב ודם וערלה וכלאי הכרם וכיוצא בזה הוא דכיילי לן הני כללי אבל בתרומה דהיא גופה היתר שהפירות של היתר נינהו אלא מצד דקרא עליהם שם תרומה נתקדשו ונאסרו לזרים ונאכלין לכהנים קדושי עליון בזה לא נאמרו הני כללי ודינם מן התורה חד בתרי בטל כמ"ש רש"י והתוס' והכא בעיסה שנדמעה ולא היה שם בחולין מאה ואחד שנקרא דימוע ונאסרה לזרים וכן בעיסה שנתחמצה בשאור של תרומה דקמ"ל שאפי' באלף לא בטיל דלשון שנתחמצה כך מורה שהיה בו בשאור כדי לחמץ שבזה קימ"ל שאפילו באלף לא בטיל כדפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ששה עשר מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב' וז"ל כיצד שאור של חיטין של תרומה שנפל לתוך עיסת חיטין של חולין ויש בה כדי לחמץ הרי העיסה כולה מדומע ואע"פ שהשאור אחד מאלף וכו' ע"ש מ"מ לענין חיוב חלה אין להקיל בה דנהי שהשאור של תרומה לא יתבטל ואסורה לזרים מ"מ החולין עדין חולין נינהו ובחיובם קיימי דמי מבטל חיובייהו דאלו היה רוב תרומה יכול להיות שיתבטל חיובייהו אבל במיעוט תרומה לא פקע חיובייהו ולכך סברי ר"מ ורבי יהודה שחייבת בחלה ונראה לי דלסברת ר"מ ור"י דאזלי בחיוב חלה בתר דין תורה דחד בתרי בטיל

א"כ הכא מיירי אפילו בחולין דלית בהו שיעור חלה אלא בנפילת תרומה לתוכם אז נשלם להם שיעור חלה ודעת ר"מ ור"י לחיובי בחלה שכיון דקימ"ל אחרי רבים להטות א"כ חלק התרומה מצטריף עם החולין להשלים עם השיעור וחייב בחלה כנ"ל. וחפשתי ומצאתי כדברי אלו בר' שמשון במסכת חלה פרק ראשון משנה ד' וז"ל ד"ה והמדומע ומשמע בירושלמי במסקנה. דמדומע דפטור מן החלה היינו בשאין מן החולין חמשה רבעים דאם נתערב שאר תרומה בצ"ט של חולין ולקח מהם ה' רבעים קמח וגלגלן נמצא אחד ממאה שבהן תרומה ולכך פטורה מן החלה אבל אם אחר שתסיר אחד ממאה נשתיירו עדין ה' רבעום לפי חשבון תרומה שנתערבה חייבת בחלה ע"כ ע"ש ושם קאי לתנא דסובר דחלה בזמן הזה דרבנן שהוא רבי יוסי ור' שמעון ע"ש הרי הרש' דמוקי לפלוגתייהו באין בה שיעור אלא עי' חלק תרומה שנפל בה. אבל מלשין התוספות כאן בד"ה אתי דימוע דרבנן שכתבו באותו דיבור וז"ל אבל מה שגם החולין נחשבו כתרומה ליפטר מן החלה כאילו הם תרומה זה אינו אלא מדרבנן עש' משמע דלית להו פירוש זה של הרש' שהביא מן הירושלמי דאי סברי הכי היכן משמע להו מכאן שחולין נעשו כתרומה ליפטר אפילו מדרבנן הא לא מיירי הכא אלא באין בחולין שיעור בפ"ע אלא ודאי התוס' לא אזלי בשיטה זו ובאמת משמעות הש"ס דקאמר אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן לשון ומפקע חלה משמע הגם דיש שיעור בחולין בחיוב חלה אתי דמוע ומפקע ליה וכן משמע ג"כ מהרמב"ם ז"ל הלכות בכורים בפרק ששי הלכה ד' שסתם וכתב וז"ל אבל דמדומע פטור מן החלה וכו' ולא חילק בזה משמע דבכל גוונא מיירי אפי' אית בחולין שיעור חלה בפ"ע ונראה שטעמייהו משום דגזירת הכתוב היא דתרימו כתיב ולא שכבר נתרמה ואלו החולין שנתערב בהם חלק מן התרומה וכשתורם הרי הוא תורם ממה שנתרם כבר וקרינן בה תרומה כתיב ולא שכבר נתרמה ודו"ק:

דף מ.

אמר ר' אסי שונין כלי חרס שיעורו בכונס משקה ופי' רש"י שונין הלכה למשה מסיני ע"כ ועי' שבת צ"ו ע"א שפירש שונין התנאים שונין בברי' ע"ש וכן פירש בחגיגה כ"ה ע"א שונין התנאים בברי' פ"ש ונ"ל שבודאי פירוש שונין בכ"מ הכי הוא דתנאים שונין בברייתא אלא דכאן הוסיף לפרש דמאי דשונין הכי הלכה למשה מסיני היא ולכאורה יש לומר שגם ההיא דחגיגה ג"כ דנקט הש"ס שונין הכי הוא דהלכה מסיני היא אלא שפירש רש"י במקום אחד והכי אתה דן בכל המקומות דקאמר הכי. אלא דלפי זה נסתר תרוצינו שתרצנו על קושיתינו בספרי הקטן קרית חנה דוד סי' י"ט ע"ש אלא יש לדחות שלא כתב רש"י שהלכה מסיני היא אלא בהא דמסכת נדה וטעמא משום דקאמר רב

אסי שיעורו בכונס משקה וכו' דכיון דנקט בלישניה שיעור. הוא הלכה מסיני. דקימ"ל שיעורין ומחיצין הלכה למשה מסיני הם וק"ל:

דף נב:

מתני' הרואה כתם וכו' וחוששת משום זוב וכו' עי' פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל שפירש וז"ל הצריך לענייניו ואמרינן מאן חכמים ר' חנינה ב"א שאמר שכתם אחד לא תחוש לו משום זוב ואפילו היה בתכלית הגודל, אלא אם לבשה ג' בגדים בדוקים וכו' או שנמצאו ג' כתמים בבגד אחד בתנאי שיעמוד עליה זה הבגד שני ימים ותמצא ביום הג' כתמים ואז תהיה ספק זבה וכו' ע"ש שדרך השני הוא תמוה במה שכתב או שלשה כתמים בבגד אחד דהיינו בשישה מקומות בזה מודה ר' חנינא ב"א שתהא ספק זבה והרי בש"ס מבואר להדיא דאמר להו ר' חנינא ב"א לדידי בג' חלוקות אין בשלושה מקומות לא ע"ש. ולכאורה היה נראה לי להגיה כך בדבריו ותמצא בכל יום מג' כתמים ור"ל דבכל יום ויום משלשה ימים כתמים דהיינו כתם אחד בכל יום אלא שא"כ צריך להגיה ג"כ קודם לזה כך שיעמוד עליה זה הבגד ג' ימים.

ולכך נראה לומר מסלה חדשה בזה בדרך הש"ס שהרמב"ם ז"ל יש לו שיטה אחרת בפירוש הסוגייא דלא כפירוש רש"י ז"ל וכך הוא פרושא אמר רבא בהא זכנהו ר' חנינא ב"א לרבנן וזכנהו ר"ל נתן להם זכות לרבנן והודה להם ולא עמד בסברתו בזה אלא שחזר מסברתו והודה לדבריהם והוכיח זה ממה שמצא בבית מדרשו שהשיב ר' חנינא ב"א לרבנן ואמר להם מאי שנא פחות מג' וכו' ורבנן כיון דאיכא לפלוגי וכו' לא תלינן. ור' חנינא ב"א ג' גריסין במקום אחד וכו' הא אמרת בג' חלוקות אין בג'. מקומות לא כל זה מדברי רבא שמביא הוכח לדבריו שאמ' בהא זכנהו ר' חנינא לרבנן והביא ראיה שבהא דהיינו בג' מקומות בחלוק אחד הודה ר' חנינא לדבריהם וההוכחה ממה שהשיב ר' חנינא לרבנן מאי שנא וכו' ג' גריסין במקום אחד נמי וכו' וכך היא הוכחתו דפריך רבא על ברייתא זו. ור' חנינא ב"א ג' גריסין במקום אחד וכו' הא אמרת בג' חלוקות אין. בג' מקומות לא. אלא ודאי בהא דהיינו בג' מקומות מדלא השיב על זה. שמעינן מינה שזכה לרבנן בזה וחזר בו מדבריו והודה לדבריהם בהא זהו הוכחת רבא ובא ריעיהו וחקרו דהיינו תלמודא ודחי הוכחת רבא וקאמר שאין זה הוכחה שחזר מדבריו דלדבריהם דרבנן קאמר להו. לדידי וכו'. כך הוא סגנון השטא בש"ס. וא"כ דברי הרמב"ם הם לשיטת רבא שסובר. דר' חנינא מודה בג' מקומות בחלוק אחד כדפשיטא ליה לרבא ולא כדחיית הש"ס. כן נראה לי ליישב הגם שהוא נראה דרך רחוק מצינו שקרא ה' שלום לרחוק:

דף נח: נט.

עד עד כמה היא תולה. אמר רב הונא וכו'. מיתיבי היו עליה טיפי דמים למטה וטיפי וכו'. עי' פירוש רש"י דפירש שהתיובתא היא לרב הונא ולפירוש התוספות התיובתא לרב חסדא. עי' פירושם ז"ל.

ותמיהה לי טובא דאמאי הש"ס מהרר אפרכי מברייתא הזאת דנאמרה בלשונה שיכולה להתפרש בתרי גווני כדעת המקשה וכדעת המתרץ. ושביק ברייתא לעיל נ"ב ע"ב שמפורש בה בהדיא בפה מלא דשיעור הכתם להחמיר כגריס. ועוד כרב חסדא ותיובתא לרב' הונא. והכי איתא לעיל. ת"ר הרואה כתם אם יש בו כדי לחלק ג' גריסין שהן כגריס ועוד חוששת וכו' ותקשי לרב הונא דסובר כגריס כיותר מגריס וכן נמי איתא לעיל י"ד ע"א בברייתא בהדיא דבין לר' בין לר' חייא כולם מודים דצריך כגרים ועוד ע"ש:

והנה לפי פירוש התוספות בד"ה היו בה טיפי דמים דפירשו דקושית מיתיבי היא לרב חסדא וסייעתא לרב הונא. אפשר לי ליישב דמשום הכי לא פריך לרב הונא מברייתות דלעיל משום דידע המקשה האי ברייתא דטיפי דמים דפשטה דידה דבכגריש טמאה וכרב הונא. וא"כ רב הונא לא תיקשי ליה מברייתות דלעיל דאמר לך רב הונא אנא דאמרי כהאי תנא דטיפי דמים. אבל כד דייקת נראה שאין לתרץ הכי דא"כ גם רב חסדא לא תיקשי ליה מברייתא דטיפי דמים דאמר לך רב חסדא אנא דאמרי כתנא דלעיל נ"ב:

לכן נראה לי ניישב ולומר דרב הונא לא תיקשי ליה מברייתות דלעיל דאמר לך רב הונא אנא לא אמרי דכגריס כיותר מגריס אלא לר' לר' חנינא ב"א שנתן שיעור במתני' ואמר עד כגריס של פול ולא אמר ועוד שכיון דלא אמר ועוד. כוונתו להחמיר כדקימ"ל דכל שיעורין להחמיר. אבל אין הכי נמי דיש תנא דסובר כגריס כפחית מגריס ולכך בעי ועוד. דכמו דיש תנא דסובר עד שיעור תורמוס שהם חכמים דרשב"ג דסברי כן כדקאמר הש"ס לעיל אלייבהו. כך נמי יש שסובר דבעינן כגריס ועוד. אבל מברייתא דטיפי דמים דקתני שיעור עד כגרים כלשון ר"ח בן אנטיגנוס משמע דברייתי' זו ר"ח בן אנטיגנוס היא. ולכך פריך מינה לרב הונא לפירוש רש"י ולרב חסדא לפירוש התוס' וק"ל:

דף נט:

מתני' עד שהוא נתון תחת הכר וכו' עגול טהור וכו' ז"ל כבר ידעתם עד וכו' אמנם אם הוא עגול אין זה מקנוחה. ות"ק אומר אולי הוטף על העד טפה לבד והלכה וכו' ע"ש. נראה שרוצה לומר שת"ק סובר הגם שהוא עגול אין זו הוכחה כל כך שלא היה ממנה משום דהו"ל לימצא משוך שהוא דרך קינוח שת"ק סבר שאין זו הוכחה דאפשר דהוטף ממנה דרך הטוף טפה לבד על העד טיפה אחת לבד ונבלעת במקומה ולא בדרך קנוח

וכיון שהיה בין ירכותיה קרוב הדבר שמשם קבל העד הדמים האלו. זה כתבנו להסביר דבריו לת"ק אלא שקשה שלפ"ז ת"ק בא להחמיר ור"א ב"צ בא להקל. ובתלמודא איתא להקל דקאמר תלמודא דר"א ב"צ סבר אי משוך אפילו בכל שהוא ות"ק בעי כדי לצרף כשיעור והכי מסיק תלמודה וצ"ע:

דף סה:

רש"י בד"ה מתוך ארבעה לילות ע"ס ד"ה ושאר ראיות ע"ש. הכלל לפירוש רש"י ז"ל הוא דבתוך זמן לכל אחד כדאית ליה. אפילו אינה שופעת ונשתנו דמיה. תלינן בדם בתולים בין לב"ש. בין לב"ה ולאחר זמן נמי אם היא שופעת מתוך הזמן לאתר זמן לכל אחד כדאית ליה אם לא נשתנו דמיה לכ"ע טהורה דתלינן דם בתולים כל זמן ששופעת ולא נשתנו דמיה. אבל אם נשתנו אליבא דכ"ע טמאה. ואם אינה שופעת מתוך זמן ללאחר זמן כל אחד כדאית ליה לכ"ע נמי טמאה אפילו לא נשתנה מראה דמיה כיון שעבר זמן שנתנו לה חכמים.

וא"כ בקטנה לאחר ד' לילות ועדיין לא חייתה המכה שלבית שמאי כבר עבר זמנה מיד לאחר ד' לילות אם שופעת ולא נשתנה טהורה. אבל אה נשתנו דמיה או אינה שופעת אפילו לא נשתנו דמיה כשראת אח"כ אפילו מחמת תשמיש טמאה כיון שכבר עבר זמנה ולב"ה מטהרי בתרוויהו אפילו באינה שופעת ונשתנה מראה דמיה כשחזרה וראתה אפילו הכי טהורה היא כיון שהוא בתוך זמנה שעדיין לא חייתה המכה:

ור"מ סובר בקטנה ושופעת מתוך ד' לילות לאחר ד' ועדיין לא חייתה המכה או בנערה מתוך יום אחד ע"ס ד' לילות סובר כב"ש אם נשתנה הדם טמאה ואם לא נשתנה טהורה כדעת ב"ש לגמרי. ובאינה שופעת הוא הכריע ביניהם שאם לא נשתנו דמיה טהורה כדעת ב"ה. ואם נשתנו דמיה סובר כדעת ב"ש דלא נתנו לה ד' ימים או יום אחד. אבל לב"ה אפילו נשתנו דמיה טהורה כיון שעדיין לא עבר זמן שנתנו לה וק"ל:

ולדעת ר"י בעל התוספות עי' תוספות ד"ה וכולן ששופעות ובאות מתוך ד' לילות וכו' הכלל הדברים כך הוא דבין בשופעת מכל לילה מד' לילות מלילו ליומו לביש בקטנה ולב"ה מכל הלילות שעדיין לא חייתה המכה ליומייהו שבנתים וכ"ש לימים שלאחר הזמן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. אם נשתנה מראה דמיה טמאה וכ"ש באינה שופעת שאם נשתנו דמיה שטמאה. ואם היה מראה דמיה בתוך הזמן דמי בתולים ושופעת בדמים אלו מתוך הזמן הנז' לאחר הזמן לכל אחד כדאית ליה. ולא נשתנו אליבא דכ"ע טהורה ואם מתחלה היו דמיה דומים לדמי נדה סובר ר"מ דבתוך הזמן לכל אחד כדאית ליה לב"ש טהורין. ולאחר זמן דהיינו שהיתה שופעת מתוך הזמן לאחר זמן ועדיין

לא חייתה המכה סובר ר"מ בזה כב"ש שלא נתנו לה אלא ד' ימים ומשם ואילך לא התירו מראה דם נדה דלהכי' טמאה אבל לב"ה כיון שעדיין לא חייתה המכה או מיום אחד לתוך ארבעה ימים דנערה שעדיין לא ראתה, אפילו מראה דם כמראה דם נדה טהורה. ולא התירו ב"ש אליבא דר"מ בלה נשתנה אה שופעת מתוך זמן ללאחר זמן אלא בהיתה שופעת מתחלה מראה דם בתולים לפיכך צריך לבדוק אם נשתנה. אבל אם היה מתחלה מראה דם נדה לא הותר אלא תוך זמן. ומשמע מתוך פירושם דלבית הלל נמי אליבא דר"מ אם עבר הזמן כגון בנערה שנתנו לה ד' ימים והיה מתחלה מראה דם נדה ושופעת מתוך ד' לאחר ארבעה במראה דם נדה טמאה לב"ה נמי אליבא דר"מ אבל חכמים פליגי עליה דר"מ וסברי דכל מראה דם אחר הוא ולהכי בין לב"ש בין לב"ה אפילו היה מראה דם נדה בתחלה ושופעת מתוך הזמן ללאחר הזמן ממראה דם נדה כיון שלא נשתנה ממה שהיה מתחילה טהורה היא אליבא דכ"ע לכל אחד כדאית ליה.

(לעיל) דף לג.

תוספות ד"ה והנשא כתיב חסר ואו' תימא דבמסורת הוא מלא. מיהו מצינו שהמסורת הוא חולק על הש"ס במסכת שבת נ"ה ע"ב גבי בני עלי מעבירים כתיב ובמקראות שלנו כתוב מעבירים מלא עכ"ל ועי' להרב ב"י ז"ל ביוד' סוף סימן ער"ה שהביא לנו תשובת הרשב"א ז"ל שכתב וז"ל דע כי כמו שנחלקו בן אשר ובן נפתלי בכמה מקומות מצאתי שנחלקו במלות מערבא ומדנתאי שכן אמרו בגמ' פלגשם כתיב. ובספרנו כתוב מלא. וכן בכמה מקומות. ויהי ביום כלות משה דבספרים כלות מלה. ורבותנו אמרו במדרש נשא דכלת כתיב ע"כ (וכן אמרו בזוהר) ועי' תשובת מוהר"י הלוי כלל ה' סי' ל"ז וזה לשונו תוך תשובתה הנ'. וכבר ידעת שהספרים שלנו הוא על סדר הרמב"ם שהוא ע"פ מה שמצא במצרים בספר אחד ישן שהוא מוגה ומתוקן על פי בן אשר וכו' ע"ש מה שהאריך והרחיב הדיבור בזה' ועי' להרב אבן ספיר בדברים עתיקים דף ט"ו מ"ש בהגה בסוף הדף ד"ה הלשון הזה וכו' ועי' במקראות גדולות בהקדמת המעתיק לספר בראשית שנשא ונתן בזה כדת של תורה ע"ש וייטב לך ותרווה צמאונך הוי כל צמא לכו למים. ים תורה וים התלמוד עש"ב: